

MATN USTIDA ISHLASH ORQALI O'QUVCHILARDA KITOBXONLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH.

Andijon davlat pedagogika inisituti talbasi
Yusupova Umida Zayniddin qizi

Annotatsiya:

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'qish darslarida matn ustida ishlash orqali o'quvchilarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirishning pedagogik va metodik asoslari yoritilgan. Matnni ongli o'qish, tahlil qilish, qayta hikoya qilish, qahramonlarga baho berish hamda asar mazmuni yuzasidan mustaqil fikr bildirishga yo'naltirilgan metod va usullar tahlil qilingan. Shuningdek, kitob o'qishga qiziqishni oshirish, mutolaa ko'nikmalarini rivojlantirish va o'quvchilarda kitobga mehr uyg'otishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar hamda interfaol metodlarning ahamiyati yoritilgan.

Аннотация:

В статье рассматриваются педагогические и методические основы формирования культуры чтения у учащихся начальных классов посредством работы с текстом на уроках чтения. Проанализированы методы осознанного чтения, анализа текста, пересказа, оценки поступков героев и выражения собственного мнения о прочитанном произведении. Особое внимание уделено роли современных педагогических технологий и интерактивных методов в развитии читательского интереса, культуры чтения и речевой компетентности учащихся.

Abstract:

This article examines the pedagogical and methodological foundations of developing reading culture among primary school students through text-based activities in reading lessons. It discusses effective approaches to conscious reading, text analysis, retelling, evaluating literary characters, and expressing personal opinions about the text. The study also highlights the importance of modern pedagogical technologies and interactive teaching methods in fostering students' interest in books, improving reading habits, and enhancing communication skills.

Kalit so'zlar:

kitobxonlik madaniyati, matn ustida ishlash, o'qish darsi, boshlang'ich ta'lim, mutolaa, o'qib tushunish, matn tahlili, qayta hikoya qilish, mustaqil fikrlash, interfaol metodlar, pedagogik texnologiyalar, nutqni rivojlantirish.

Ключевые слова:

культура чтения, работа с текстом, урок чтения, начальное образование, читательская деятельность, понимание прочитанного, анализ текста, пересказ, самостоятельное мышление, интерактивные методы, педагогические технологии, развитие речи.

Keywords reading culture, text-based learning, reading lesson, primary education, reading habits, reading comprehension, text analysis, retelling, independent thinking, interactive methods, pedagogical technologies, speech development.

Kirish

Bugungi kunda yosh avlodni kitobxonlik ruhida tarbiyalash, ularda mutolaa madaniyatini shakllantirish va kitobga mehr uygʻotish taʼlim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlangʻich taʼlim bosqichida oʻquvchilarning kitob oʻqishga boʻlgan qiziqishini oshirish kelgusida ularning intellektual va maʼnaviy rivojlanishiga mustahkam zamin yaratadi. Oʻqish darslari bu borada muhim ahamiyatga ega boʻlib, matn ustida tizimli ishlash orqali oʻquvchilarda oʻqish odati, matnni ongli anglash va kitobni qadrlash kabi fazilatlarni shakllantirish mumkin.

Matn bilan ishlash faqatgina oʻqilgan asarning mazmunini tushunish bilan cheklanmaydi. U oʻquvchilarning mustaqil fikrlashi, voqealarni tahlil qilishi, qahramonlarga baho berishi va oʻz munosabatini erkin ifoda etishiga ham xizmat qiladi. Shuning uchun oʻqituvchi har bir oʻqish darsini kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishga yoʻnaltirilgan metodlar asosida tashkil etishi lozim.

Kitobxonlik madaniyatining mazmuni

Kitobxonlik madaniyati – bu kitobni sevish, muntazam mutolaa qilish, oʻqilgan asarni tushunish, tahlil qilish va undan hayotiy xulosalar chiqarish koʻnikmalarining yigʻindisidir. Kitobxonlik madaniyati shakllangan oʻquvchi nafaqat darslikdagi matnlarni, balki badiiy, ilmiy-ommabop va bolalar adabiyotlarini ham qiziqish bilan mutolaa qiladi.

Boshlangʻich sinf davrida shakllangan mutolaa odati keyingi taʼlim bosqichlarida ham saqlanib qoladi. Shu sababli aynan shu davrda kitobga mehr uygʻotish, muntazam oʻqishga odatlantirish va oʻqilgan matn yuzasidan fikr almashish muhim hisoblanadi.

Matn ustida ishlashning kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishdagi oʻrni

Matn ustida ishlash oʻquvchilarning oʻqishga qiziqishini oshirishning eng samarali vositalaridan biridir. Matnni ifodali oʻqish, mazmunini tahlil qilish, asosiy gʻoyani aniqlash va qahramonlarning xatti-harakatlarini baholash orqali oʻquvchilar asarni chuqurroq anglaydilar.

O'qilgan matn yuzasidan savol-javoblar tashkil etish, muallif g'oyasi haqida suhbatlashish, voqealarga shaxsiy munosabat bildirish va asardan qanday saboq olish mumkinligini muhokama qilish kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, matnni qayta hikoya qilish, unga sarlavha tanlash, reja tuzish va matn asosida ijodiy topshiriqlarni bajarish o'quvchilarning nafaqat nutqini, balki kitob mutolaasiga bo'lgan qiziqishini ham oshiradi.

Kitobxonlik madaniyatini shakllantirish metodlari

Boshlang'ich sinf o'qish darslarida quyidagi metodlardan foydalanish samarali natija beradi.

Ifodali o'qish o'quvchilarga matn mazmunini his qilish va qahramonlarning ruhiy holatini anglashga yordam beradi.

Qayta hikoya qilish o'quvchilarning matnni eslab qolishi, voqealarni izchil bayon qilishi va mustaqil fikr bildirish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Muammoli savollar o'quvchilarni fikrlashga undaydi. Masalan: "Qahramon nima uchun shunday yo'l tutdi?", "Siz uning o'rnida bo'lganingizda qanday qaror qabul qilardingiz?" kabi savollar matnni chuqur tahlil qilishga yordam beradi.

Kitob taqdimoti usuli orqali o'quvchilar o'qigan kitoblari haqida sinfdoshlariga ma'lumot beradilar. Bu usul kitob mutolaasiga qiziqishni yanada kuchaytiradi.

Rolli o'yinlar va **sahnalashtirish** o'quvchilarning asar qahramonlarini yaxshiroq tushunishiga, ularning his-tuyg'ularini anglashiga va ijodiy fikrlashiga yordam beradi.

Innovatsion pedagogik texnologiyalarning ahamiyati

Bugungi kunda o'qish darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. "Aqliy hujum", "Klaster", "INSERT", "Sinkveyn", "Venn diagrammasi" kabi interfaol metodlar o'quvchilarni matnni tahlil qilish va o'z fikrini erkin ifodalashga o'rgatadi.

Shuningdek, elektron kutubxonalar, audio kitoblar, ta'limiy videolar va interaktiv taqdimotlardan foydalanish o'quvchilarning kitob o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Raqamli vositalar yordamida tashkil etilgan darslar o'quvchilar uchun yanada qiziqarli va samarali bo'ladi.

O'qituvchi va ota-onaning hamkorligi

Kitobxonlik madaniyatini shakllantirish faqat maktab bilan cheklanib qolmaydi. Ota-onalar ham farzandlarini muntazam kitob o'qishga rag'batlantirishi, ular bilan mutolaa qilgan asarlar yuzasidan suhbatlashishi va oilada kitobxonlik muhitini yaratishi muhimdir.

O'qituvchi esa o'quvchilarga yoshiga mos badiiy asarlarni tavsiya etishi, sinfda "Eng faol kitobxon", "Haftaning kitobi" kabi tanlovlarni tashkil etishi orqali ularning mutolaaga bo'lgan qiziqishini qo'llab-quvvatlashi mumkin.

Xulosa

Matn ustida ishlash orqali o'quvchilarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish boshlang'ich ta'limning muhim vazifalaridan biridir. Matnni ongli o'qish, tahlil qilish, qayta hikoya qilish va muhokama qilish jarayonida o'quvchilarning o'qish savodxonligi, nutq madaniyati, mustaqil fikrlashi va ma'naviy dunyosi boyiydi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va ota-ona hamkorligiga asoslangan yondashuv kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishda yuqori samaradorlikni ta'minlaydi. Natijada o'quvchilar kitobni bilim manbai sifatida qadrlaydigan, mutolaani kundalik hayotining ajralmas qismiga aylantiradigan va o'qigan asarlaridan hayotiy xulosalar chiqaradigan shaxs sifatida shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. **Yangi O'zbekiston strategiyasi.** – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
2. O'zbekiston Respublikasining **"Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni.** – Toshkent, 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi.
Boshlang'ich ta'limning milliy o'quv dasturi. – Toshkent, 2023.
4. G'afforova T., Nurullayeva Sh. **Boshlang'ich sinflarda ona tili va o'qish savodxonligini o'qitish metodikasi.** – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2023.
5. Fuzailov S., Abdullayeva B., Rahimova M. **Ona tili va o'qish savodxonligi. 1–4-sinflar darsliklari.** – Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2023.
6. Tolipov O'., Usmonboyeva M. **Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari.** – Toshkent: Fan, 2019.
7. Ishmuhamedov R., Yuldashev M. **Ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalar.** – Toshkent: Iste'dod, 2020.
8. Mavlonova R., Rahmonqulova N. **Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi, innovatsiyasi va integratsiyasi.** – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
9. Xoliqov A. **Pedagogik mahorat.** – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2021.
10. **PIRLS 2021 International Results in Reading.** IEA, 2023.